

Ion Pascadi

Contradicție sau armonie

Nu sînt puțini aceia care pornind de la postulatul întemeiat după care opera este un întreg organic, proporțional și armonios, în care părțile se subordonează întregului, susțin că, prin urmare, conflictul, ciocnirea contradictorie între elemente zdruncină UNITATEA operei însăși, o fac să nu se poată susține nici sub raport formal. Acceptînd această constatare se ajunge ușor — într-un mod mascat — de la planul estetic la cel social și se vorbește de armonia de esență a societății noastre care, chipurile, ar fi desființat contradicțiile de orice fel și care deci ar trebui înfățișată în artă, într-un mod ideal, roz și fără perturbări, iar arta socialistă și-ar datora virtuțile tocmai unei asemenea lipse de conflict.

Consecințele cele mai nefericite ale unei asemenea înțelegeri simpliste — în totală contradicție cu o viziune dialectică — sînt resimțite poate cel mai acut în opera dramatică, bazată prin natura ei pe intrigă, pe ciocnirea caracterelor, pe înfruntarea pozițiilor personajelor și care — dacă trebuie să se conformeze acestei viziuni — devine plată, neinteresantă, lipsită de motorul intern care determină însăși desfășurarea acțiunii. E drept că s-au căutat nu o dată soluții, inventîndu-se conflicte false sau acordîndu-se amploare unor confruntări cu totul minore, ignorîndu-se astfel din lipsă de curaj estetic scoaterea în evidență a ciocnirilor și contradicțiilor reale.

Situațiile paradoxale n-au lipsit: documentele plenare C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie, cuvîntările tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R., presa zilnică sau emisiunile televiziunii scoteau la iveală grave și îngrijorătoare rămîineri în urmă în formarea conștiinței socialiste, în timp ce arta se menținea adesea la înfățișarea unor ne semnificative și întîmplătoare ciocniri de caractere sau situații pentru a nu deforma zice-se, chipul armonios al societății noastre. Falsul social devenea fals estetic pentru că armonia perfectă este de neconceput nu numai în realitate, ci și în operă, care are, cum se exprima încă G. Călinescu, o „armonie tensionată”.

Operele de artă trebuie să fie semnificative pentru epoca pe care o trăim în sensul de a

surprinde sensul progresiv al acestui proces, dar aceasta nu înseamnă nici ocolirea dificultăților și contradicțiilor, nici ignorarea lor, pentru că sub raport estetic nu se ajunge astfel decît la o nouă variantă a neoacademismului clasicist.

Raportul dintre adevărul social și cel estetic nu este desigur direct și mecanic, mai mult chiar, o necesară *distanță* între ele este inevitabilă, pornind chiar de la specificul expresiei artistice, dar nimic nu e mai greșit decît să crezi că ceea ce este adevărat sub raport social devine deformant sub raport estetic. Cei care susțin indirect o asemenea opinie pornesc de la caracterul simbolic al operei, de la forța generalizării artistice și se întreabă alarmați dacă nu cumva înfățișarea contradicțiilor lumii noastre nu ajunge s-o mistifice, întrucît acestea nu sînt esențiale și reprezentative întregii societăți.

Pentru o asemenea mentalitate un personaj se identifică cu întreaga categorie socio-profesională din care face parte, un conflict capătă proporții naționale și critica artistică nu s-ar mai îndrepta doar către anumite mentalități, ci către lumea noastră însăși. Celor pe care contradicția îi incomodează trebuie să le reamintim că ea este spiritul dezvoltării însăși și că, în clipa în care le-am ignora sau anula, am opri în loc chiar evoluția, mersul înainte. Depășirea contradicțiilor are loc prin luptă — atît în planul material cît și în cel spiritual — iar arta poate sluji acestui proces numai în măsura în care nu le ocolește și nu le ignorează, ci dimpotrivă, le smulge măștile sub care se ascund.

Armonia de esență a societății noastre n-a anulat disarmoniile și disfuncțiile, iar pentru a le înlătura pe acestea din urmă nu este suficient să vorbim despre unitatea generală a adevărului, binelui și frumosului, ci trebuie să privim unitatea lor concretă care este nu o dată contradictorie și conflictuală. Artă ca expresie a epocii nu este un simplu înveliș abstract al ei, o oglindă care ar șterge asperitățile, ci tocmai o asemenea înfățișare concretă a ciocnirii dintre vechi și nou.

Trebuie să promovăm din punct de vedere estetic o armonie așezată nu deasupra vieții, ci în mijlocul ei, deci o unitate dialectică a contradicțiilor.